Zelfstandig, maar niet alleen

Hoe startende zelfstandige professionals leren ondernemen binnen hun ecosysteem

Josette Dijkhuizen, Eef Verberne, Floor van den Oever

Zelfstandigen zonder personeel kunnen zich eenvoudig inschrijven bij de Kamer van Koophandel en gaan aan de slag. Dan blijkt al snel dat ze niet alleen hun vak goed moeten uitoefenen, maar dat ze ook moeten omgaan met de omgeving waarin zij zich begeven. Denk aan regelgeving, administratie, netwerken en hun eigen positionering. Hoe leren deze startende zelfstandige professionals ondernemen binnen hun ecosysteem?

Het onderzoek

In twee kwalitatieve onderzoeken onder startende ondernemers is gekeken naar de ervaringen in de vroege fasen van ondernemerschap van Nederlandse zelfstandigen in de zorgsector en kennisprofessionals. In beide onderzoeken stond het ondernemersecosysteem centraal; de omgeving van instituties, netwerken, cultuur en hulpbronnen waarin zelfstandigen hun werk vormgeven. Samen laten de onderzoeken zien dat zelfstandig ondernemerschap niet alleen draait om autonomie, maar ook om leren, aanpassen en steun zoeken binnen dat ecosysteem.

Beide onderzoeken gebruikten het ondernemersecosysteem als theoretisch uitgangspunt. Een ondernemersecosysteem verwijst naar de bredere omgeving waarin ondernemers opereren. Volgens Stam en Van de Ven (2021) bestaat zo'n ecosysteem uit verschillende met elkaar samenhangende elementen. Deze zijn op te delen in twee onderdelen, namelijk institutionele arrangementen en natuurlijke hulpbronnen. De elementen behorende bij deze onderdelen kunnen ondernemerschap mogelijk maken, maar kunnen ook belemmeringen veroorzaken.In beide studies werden tien zelfstandigen geïnterviewd die zich in de eerste 3,5 jaar van hun ondernemerschap bevonden, de vroege fase. Dit was een relevante periode om te onderzoeken, omdat de zelfstandigen juist dan veel moesten ontdekken, uitproberen en aanpassen. Het onderzoek ging niet alleen over wat zelfstandigen tegenkwamen, maar vooral over hoe zij deze ervaringen beleefden. Door middel van interviews konden deze ervaringen worden geanalyseerd.

Resultaten

De ontwikkeling van de startenden wordt sterk beïnvloed door het ecosysteem waarin zij werken, vooral door de institutionele arrangementen en de beschikbare hulpbronnen.

Institutionele arrangementen

Institutionele arrangementen gaan over de regels, netwerken en cultuur die bepalen hoe zelfstandig ondernemerschap wordt georganiseerd en ervaren. Formele regels, zoals inschrijving bij de Kamer van Koophandel, belastingverplichtingen, verzekeringen en de Wet DBA (Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties), gaven zelfstandigen houvast. Tegelijkertijd zorgden deze regels ook voor onzekerheid, omdat veel respondenten gaandeweg moesten ontdekken wat zij precies moesten regelen. Voor zelfstandigen in de zorgsector kwamen daar zorgspecifieke eisen bij, zoals diploma's, certificaten, een VOG (Verklaring Omtrent het Gedrag) en een AGB-code (Algemeen Gegevensbeheer Zorgverleners). Netwerken hielpen zelfstandigen om met deze onzekerheid om te gaan.

Oud-collega's, andere zelfstandigen, eerdere opdrachtgevers, bemiddelingsbureaus en beroepsorganisaties waren belangrijk voor het vinden van opdrachten én voor het opdoen van praktische kennis. Via hun netwerk leerden respondenten bijvoorbeeld over tarieven, administratie, verzekeringen, acquisitie en positionering. Ook cultuur speelde een rol. Voor beide groepen was autonomie een belangrijke reden om zelfstandig te werken. Kennisprofessionals ervaarden de freelancecultuur vaak als open en behulpzaam, maar moesten ook leren zichzelf sterker als ondernemer te presenteren. In de zorgsector hing de acceptatie van zelfstandigen meer af van de werksetting. In de thuiszorg werd zelfstandigheid vaker vanzelfsprekend gevonden, terwijl in verpleeghuizen soms spanningen ontstonden met vaste teams.

Hulpbronnen

Naast institutionele arrangementen waren hulpbronnen belangrijk. Beide groepen hadden vaak al veel vakinhoudelijke kennis en ervaring. De grootste uitdaging lag daarom vooral in het ondernemerschap eromheen: opdrachten vinden, tarieven bepalen, administratie regelen, contracten beoordelen en grenzen stellen. Intermediairs, zoals accountants, bemiddelingsbureaus, beroepsorganisaties en andere zelfstandigen, boden hierbij praktische steun. Zij hielpen startende zelfstandigen om grip te krijgen op onderdelen van het ondernemerschap waar zij zelf nog weinig ervaring mee hadden. Zo kon een accountant ondersteuning bieden bij belastingzaken. Bemiddelingsbureaus hielpen vooral bij het vinden van opdrachten en ook andere zelfstandigen waren belangrijk. Zij deelden bijvoorbeeld ervaringen over tarieven, verzekeringen of het omgaan met opdrachtgevers. Intermediairs vormden niet alleen een praktische hulpbron, maar ook een laagdrempelige leeromgeving voor startende zelfstandigen. Daarnaast speelde de financiën een rol. Niet zozeer vanwege een benodigd startkapitaal, maar omdat een financiële buffer zelfstandigen meer rust gaf om keuzes te maken, onzekerheid op te vangen en hun ondernemerschap stap voor stap te ontwikkelen. Fysieke infrastructuur en leiderschap kwamen minder sterk naar voren. Reistijd en locatie speelden soms mee, maar waren niet doorslaggevend. Ook kwam ondersteuning vooral uit het netwerk, en minder vanuit één duidelijke sturende partij.

Verschillen tussen de twee groepen zelfstandigen

Hoewel beide groepen met vergelijkbare onderdelen van het ondernemersecosysteem te maken kregen, verschilden hun ervaringen op sommige punten. Kennisprofessionals zagen zichzelf vaker als professional én ondernemer. Zij waren sterker bezig met positionering, acquisitie, tarieven en het opbouwen van een eigen professionele identiteit. Bij zelfstandigen in de zorgsector lag de nadruk meer op hun rol als zorgprofessional. Voor hen was zelfstandigheid vooral een manier om zorg op een autonome, flexibele en persoonlijke manier te organiseren.

Ook de vraag naar werk verschilde. In de zorgsector zorgden personeelstekorten en openstaande

diensten ervoor dat er vaak voldoende opdrachten beschikbaar waren. Bij kennisprofessionals was werk minder vanzelfsprekend en hing het sterker af van zichtbaarheid, netwerken en het actief benaderen van klanten.

Daarnaast verschilt de regelgeving. Kennisprofessionals hadden vooral te maken met algemene ondernemersverplichtingen, zoals belastingzaken, contracten en verzekeringen. Voor zorgprofessionals kwamen daar zorgspecifieke eisen bij, zoals diploma's, certificaten, een VOG, AGB-code en kwaliteitseisen. Hun ondernemerschap werd daardoor sterker beïnvloed door de zorgcontext.

Tot slot verschilt de manier van samenwerken. Kennisprofessionals werkten vaker zelfstandig aan opdrachten voor klanten, terwijl zelfstandigen in de zorg zich vaker moeten verhouden tot bestaande zorgteams. Vooral in verpleeghuizen kan dit spanning geven, bijvoorbeeld rond beloning, betrokkenheid en het gevoel wel of niet onderdeel te zijn van het team.

Conclusie en aanbevelingen

De twee onderzoeken laten zien dat het ecosysteem van zelfstandig ondernemers hun keuzes beïnvloedt. Het ondernemersecosysteem bepaalt in belangrijke mate hoeveel ruimte zij ervaren om hun werk zelfstandig, professioneel en duurzaam te organiseren. Een belangrijke conclusie is dat ondernemerschap vooral in de praktijk wordt geleerd. Startende zelfstandigen ontwikkelen de ondernemersvaardigheden door ervaringen uit te wisselen, opdrachten aan te nemen en aanpakken aan te passen. 'Gewoon doen' staat hierbij centraal. Netwerken bleken van groot belang in deze fasen van ondernemerschap. Zij hielpen niet alleen bij het vinden van werk, maar boden ook praktische kennis en een vorm van herkenning en vertrouwen.

Daarnaast laten de onderzoeken zien dat de benodigde ondersteuning niet voor alle zelfstandigen hetzelfde moet zijn. Zelfstandigen in de zorg en kennisprofessionals krijgen deels met dezelfde thema's te maken, maar ze ervaren deze anders. Kennisprofessionals hebben vooral behoefte aan ondersteuning bij tarieven, positionering en het ontwikkelen van hun professionele identiteit als ondernemer, terwijl zelfstandigen in de zorg behoefte hebben aan duidelijkheid over kwaliteitseisen, zorgspecifieke eisen en hun positie binnen zorgorganisaties en teams. Voor de praktijk betekent dit dat beroepsverenigingen, brancheorganisaties en startersorganisaties startende zelfstandigen gerichter kunnen ondersteunen. Daarnaast is het belangrijk om netwerken tussen zelfstandigen actief te versterken, bijvoorbeeld via startersbijeenkomsten of online communities. Voor zorgorganisaties en beleidsmakers bieden de onderzoeken vooral inzichten in het aanbieden van duidelijke en consistente informatie over de inzet van zelfstandigen. Voor loopbaanprofessionals betekent dit dat begeleiding van startende zelfstandigen niet alleen moet gaan over motivatie en competenties, maar ook over het ecosysteem waarin zij terechtkomen. Het onderzoek benadrukt hoe belangrijk dit is, aangezien het mede bepaalt of startende zelfstandigen onzekerheid of kwetsbaarheid ervaren, of dat zij kansen krijgen om verder te groeien. ■

Kennisprofessionals hebben vooral behoefte aan ondersteuning bij tarieven, positionering en het ontwikkelen van hun professionele identiteit als ondernemer, terwijl zelfstandigen in de zorg behoefte hebben aan duidelijkheid over kwaliteitseisen, zorgspecifieke eisen en hun positie binnen zorgorganisaties en teams

Referenties

- Stam, E., & Van de Ven, A. (2021). Entrepreneurial ecosystem elements. Small Business Economics, 56(2), 809–832. https://doi.org/10.1007/s11187-019-00270-6

Prof. dr. Josette Dijkhuizen is ondernemer en bijzonder hoogleraar aan Tilburg University.

Eef Verberne is masterstudent aan Tilburg University

Floor van den Oever is masterstudent aan Tilburg University.